motionless, insensible; यो हि दिष्टमुपासीनो निर्विचेष्टः सुखं शयेत् Mb. 3. 32. 14. - वितर्क a. unreflecting. - विनोद a. without amusement, void of pastime, diversion or solace; शङ्के रात्री गुरुतरशुचं निर्विनोदां सखी ते Me. 90. -विन्ध्या N. of a river in the Vindhya hills; निर्विन्ध्यायाः पथि भव रसाभ्यन्तरः सिन्नपत्य Me. 28. - विमर्श a. 1 void of reflection, thoughtless. -2 not having विमर्श Sandhi. -विवर a. 1 having no opening or cavity. -2 without interstices or interval, close, compact; घटते हि संहततया जनितामिदमेव निर्विवरतां द्रधतोः Si. 9. 44. - विवाद a. 1 not contending or disagreeing. -2 undisputed, not contradicted or disputed, universally acknowledged. -विवेक a. indiscreet, void of judgment, wanting in discrimination, foolish. - विशङ्क a. fearless, undaunted, confident; Ms. 7.176; यस्मिन्कृत्यं समावेश्य निर्विशङ्केन चेतसा। आस्यते सेवकः सं स्थात् कलत्रमिव चापरम्॥ Pt. 1.85. -विशेष a. showing or making no difference, indiscriminating, without distinction; निर्विशेषा वयं त्वयि Mb.; निर्विशेषो विशेषः Bh. 3.50 'a difference without distinction'. -2 having no difference, same, like, not differing from (oft. in comp.); निर्विशेषाकृति 'havig the same form '; प्रवातनीलो-त्पलनिविशेषम् Ku. 1. 46; स निर्विशेषप्रतिपात्तिरासीत् R. 14. 22. -3 indiscriminate, promiscuous. (-पः) absence of difference. (निर्विशेषम् and निर्विशेषण are used adverbially in the sense of 'without difference', 'equally', indiscriminately'; कुद्धेन विप्रमुक्तोऽयं निर्विशेषं प्रियाप्रिये Rām. 7. 22. 41. स्वगृहनिर्विशेषमत्र स्थीयताम् H. 1; R. 5. 6.). -विशेषण a. without attributes. - विष a. poisonless (as a snake); निर्विषा डुण्डुभाः स्मृताः. -विषङ्ग a. not attached, indifferent. -विषय a. 1 expelled or driven away from one's home, residence or proper place; मनोनिर्विषयार्थकामया Ku. 5. 38; R. 9. 32; also - निर्विषयीकृत; वने प्राक्तलनं तीथ ये ते निर्विषयी-कृताः Ram. 2. 104. 4. -2 having no scope or sphere of action; किंच एवं कान्यं प्रविरलाविषयं निर्विषयं वा स्यात् S. D. 1. –3 not attached to sensual objects (as mind). –विषाण a. destitute of horns. -विहार a. having no pleasure. -बीज, -बीज a. 1 seedless. -2 impotent. -3 causeless. न्बीर a. 1 deprived of heroes; निर्वारमुर्वीतलम् P. R. 1. 31. -2 cowardly. -वीरा a woman whose husband and children are dead. -वीर्य a. powerless, feeble, unmanly, impotent; निर्वीय गुरुशापभाषितवशात् किं मे तवेवायुधम् Ve. 3. 34. -बीरुघ, -बुक्ष a. treeless. -बृत्ति f. accomplishment, achievement; अत आसां निर्वृत्या अपवर्गः स्यात्। आंतण्डुलनिर्वृत्तेः आ च पिष्टनिवृत्तेरभ्यास इति ॥ ŚB. on MS. 11. 1. 27. -a. having no occupation, destitute. See निर्दृति. -वृष a. deprived of bulls. -वेग a. not moving, quiet, calm. -वेतन a honorary, unsalaried. -वेद a. not acknowledging the Vedas, an atheist, infidel. -वेष्टनम् a weaver's shuttle. -वैर a. free from enmity, amicable, peaceable. (-रम्) absence of enmity. -वैलक्ष्य a. shameless. -व्यञ्जन a. 1 straight-forward. -2 without condiment. (-तम् ind.) plainly, in a straight-forward or honest manner. - 544, न a. 1 free from pain. -2 quiet, calm. -व्यथनम् a hole; छिद्रं निर्व्यथनम् Ak. -व्यपेक्ष a. indifferent to,

regardless of; मृग्यश्च दर्भाव्कुरनिव्यपेक्षास्तवागातिज्ञं समबोधयन् माम् R. 13. 25; 14. 39. - उथलीक a. 1 not hurting or offending. -2 without pain. -3 pleased, doing anything willingly. -4 sincere, genuine, undissembling. -व्यवधान a. (ground) uncovered, bare. -व्यवस्थ a. moving hither and thither. - ज्यसन a. free from bad inclination. -व्याकुल a. calm. -व्याञ्च a. not haunted or infested by tigers. -व्याज a. 1 candid, upright, honest, plain. -2 without fraud, true, genuine. -3 got by heroism or daring deeds (not by fraud or cowardly conduct); अशस्त्रपूतनिर्व्याजम् (महामांसम्) Mal. 5. 12 (v. l.) - Inot hypocritical; धर्मस्य निर्व्याजता (विभूषणम्) Bh. 2. 82. (-जम् ind.) plainly, honestly, candidly; निर्व्याजमालिङ्गितः Amaru. 85. - व्याजीकृत a. made plain, freed from deceit. -च्यापार a. 1 without employment or business, free from occupation; तं दधन्मैथिलीकण्ठानिर्व्यापारेण बाहुना R. 15. 56. -2 motionless; U. 6. -व्यादृति a. not involving any return (to worldly existence). - जण a. 1 unhurt, without wounds. -2 without rents. -वत a. not observing vows. -बीड a. shameless, impudent. -हिमम् cessation of winter. -हित a. weaponless. -हेतु a. causeless, having no cause or reason. –हीक a. 1 shameless, impudent. -2 bold, daring.

निरम् 1 A. To rest, cease. -Caus. To gladden, give pleasure (by sexual union); Bhāg.

निरत a. 1 Engaged or interested in; स्वकर्मनिरत: सिद्धिं यथा विन्दति तच्छ्या Bg. 18. 45. -2 Devoted to, fond of, attached to; बनवासनिरत: K. 157; मृगया &c. -3 Pleased, delighted. -4 Rested, ceased.

निरतिः f. Strong attachment, fondness, devotion; पापनिरतिरिवशक्ततया विजयं व्यवस्थित वराहमायया Ki. 12. 37.

निरयः 1 Hell; निरयनगरद्वारमुद्घाटयन्ती Bh. 1. 63; Ms. 6. 61. -2 Sorrow, unhappiness; सततं निरयं प्राप्तः परिण्डोप-जीविनः Mb. 1. 141. 37. -3 Sin; दुर्लभो ह्यस्य निरयः शशाङ्कस्येव कल्मषम् Rām. 2. 36. 27. -Comp. -यरमेन n. active worldly life (प्रवृत्तिमार्ग); येषां गृहे निरयवर्त्मनि वर्ततां वः स्वर्गापवर्गविरमः स्वयमास विष्णुः Bhāg. 10. 82. 31.

निरवहााने (छि)का A fence, an outer wall.

निरस् 4 P. 1 To east out, throw or drive away, give up, quit, drive or send back; निरस्तगम्भीर्यमपास्त-पुष्पकम् Si. 1. 55; 9.63. -2 To destroy, ward off, defeat, annihilate, dispel; अहाय ताबदरुणेन तमो निरस्तम् R. 5. 70; रक्षांसि वेदी परितो निरास्थत् Bk. 1. 12; 2. 36. -3 To turn out, remove, expel, banish; गृहान्तिरस्ता न तेन वेदेहसुता मनस्तः R. 14. 84. -4 To throw out, discharge (as arrows). -5 To reject, repudiate, decline. -6 To refute, confute, controvert (as arguments). -7 To eclipse, obscure, throw into the back-ground; यशांसि सर्वेषुमृतां निरास्थत् Bk. 1. 3. -8 To tear out, strip off. -9 To stretch out (as a hand).